

WŁODZIMIERZ WESOŁOWSKI,
KAZIMIERZ M. SŁOMCZYŃSKI (RED.)

Tożsamość, zaufanie, integracja. Polska i Europa

Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN
Warszawa 2012, 277 s.

(Urszula Kurcewicz)

RECENZJE

Książka *Tożsamość, zaufanie, integracja. Polska i Europa* stanowi ważny wkład w wiedzę na temat zmian w naturze, rozmiarach i charakterystykach obywatelstwa dokonujących się w efekcie pogłębiania i rozszerzania Unii Europejskiej. Prezentowany tom zawiera interesujące analizy wpływu integracji na poziomie narodowym i na poziomie europejskim na trzy wymiary obywatelstwa: tożsamość, reprezentację interesów i rządzenie.

Publikacja powstała w ramach międzynarodowego projektu badawczego prowadzonego pod auspicjami VI Ramowego Programu Unii Europejskiej. Projekt *Int Une: Integrated and United?* – Zintegrowani i zjednoczeni? Realizowany był w latach 2007-2009 jako wielodyscyplinarne przedsięwzięcie badawcze poświęcone roz-

szerzaniu Unii Europejskiej oraz nowemu typowi społeczeństwa opartego na wiedzy. Badania obejmowały elity (przede wszystkim próby krajowych parlamentarzystów, próby przedstawicieli biznesu, kadre kierowniczą związków zawodowych i mediów) oraz zwykłych obywateli. Badania obywateli (*general public*) objęły reprezentatywne ogólnonarodowe próby. Tak skonstruowany dobór próby badawczej pozwolił na porównanie stosunku elit i mas do tempa i skutków integracji a także postaw co do dalszej integracji Unii Europejskiej. Międzynarodowy charakter badań umożliwił analizę porównawczą przedstawionych problemów w odniesieniu do poszczególnych państw – członków Unii Europejskiej. Szczególne zainteresowanie badaczy koncentrowało się wokół odpowiedzi na pytanie, czy pań-

stwa grupują się w dwie zbiorcze kategorie – państwa, które zapoczątkowały integrację i te, z obszaru Europy Centralno-Wschodniej, które do Unii Europejskiej przystąpiły później. Dla polskiego czytelnika szczególnie interesujące jest ukazanie postaw Polaków w zakresie badanych problemów na tle innych państw europejskich. Wyniki badania pozwoliły również na uchwycenie zmienności postaw i opinii w czasie.

Książka składa się z jedenastu rozdziałów i dwóch aneksów.

We „Wprowadzeniu: Tło historyczne i teoretyczne badania Int Une” Włodzimierz Wesołowski i Kazimierz M. Słomczyński przedstawiają tezy i pytania badawcze, na które odpowiedzi udzielić miały wyniki prowadzonego projektu. Kolejne rozdziały książki poświęcone są następującym tematom. W rozdziale 1 „Tożsamość społeczna: narodowa czy europejska” Goldie Shabad i Kazimierz M. Słomczyński analizują narodową i europejską tożsamość oraz różnice i związki między tymi dwoma typami tożsamości. Rozdział 2 „Kariery polityczne parlamentarzystów i ich wpływ na opinie o Unii Europejskiej” autorstwa Justyny Nyckowiak poświęcony jest karierom zawodowym parlamentarzystów w wymiarze porównawczym roku 2007 i 2009. Katarzyna Walentynowicz-Moryl w rozdziale 3 „Aspiracje do kariery w Unii Europejskiej. Wpływ doświadczeń osobistych oraz zawodowych kontaktów zagranicznych” analizuje aspiracje i uwarunkowania aspiracji polskich parlamentarzystów w odniesieniu do pracy w Unii Europejskiej. Temat zaufania

do instytucji unijnych w perspektywie porównawczej polskich elit i polskich obywateli podjął Jacek Haman w rozdziale 4 „Zaufanie do instytucji Unii Europejskiej”. Rozdział 5 „Podatki unijne w opinii elit politycznych i gospodarczych” napisany przez Kazimierza M. Słomczyńskiego, Włodzimierza Wesołowskiego i Martę Kołczyńską, zawiera hipotetyczne pytanie o podatki od osób fizycznych, które według parlamentarzystów mogłyby wpływać do budżetu Unii i być potem redystrybuowane. W rozdziale 6 „Postawy polskich parlamentarzystów wobec kwot dotyczących płci” Joshua K. Dubrow, Karolina Papros i Dorota Woroniecka zajmują się opiniami posłów w sprawie parytetu kobiet w parlamencie i kwot uwzględnionych wśród kandydatów na posłów w czasie wyborów. Bardzo ważny w polskiej polityce problem imigrantów podejmuje Carolyn Smith Keller w rozdziale 7 „Imigranci jako zagrożenie: płeć a zróżnicowanie opinii elit politycznych”. Bogdan W. Mach w rozdziale 8 „Opinie o Unii Europejskiej w środowiskach politycznych PiS i PO” analizuje poparcie zwykłych obywateli i parlamentarzystów dla dwóch największych partii w Polsce. W rozdziale 9 „Demokracja, poczucie tożsamości i zaufanie wobec instytucji Unii Europejskiej: Wyjaśnienia typu makro-mikro” Kazimierz M. Słomczyński i Irina Tomescu-Dubrow wracają do problemu tożsamości narodowej i europejskiej podejmując próbę pokazania związków między określeniem tych dwóch tożsamości a zaufaniem do instytucji UE. Pracę wieńczy „Postscriptum” autorstwa redaktorów

tomu. W Aneksie A przedstawione zostały dane Surveyowe Int Une, Aneks B zawiera kwestionariusz do badania elit parlamentarnych.

Wyniki badania pozwoliły na wysunięcie wniosku o braku ważnych i systematycznych różnic w kwestiach istotnych dla wspólnej Europy. Między państwami Europy Centralno-Wschodniej a starymi krajami Unii w zakresie zaprezentowanych w książce problemów istnieje zasadnicze podobieństwo. Zdaniem badaczy uzyskany rezultat nie może budzić wątpliwości w świetle całościowych kulturowych i politycznych uwarunkowań państw europejskich na przestrzeni wieków.

Przekonanie, że Unia Europejska stanowi całość jest charakterystyczne dla większości społeczeństw europejskich. Mimo pewnych odmienności postrzegania Europy w różnych regionach, tym co wspólne jest psychologiczne nastawienie Europejczyków. Twierdzenie powyższe znalazło pełne potwierdzenie w wynikach badania tożsamości zarówno w grupach elit, jak i zwykłych obywateli państw uczestniczących w projekcie Int Une. Odnotowano wyłanianie się tożsamości europejskiej. Kwestią dyskutowaną przez badaczy pozostaje problem wzajemnych relacji między tożsamością narodową i europejską. Tożsamość europejska skupiać się miała na „prawach człowieka” rozumianych jako właściwości uniwersalne, podczas gdy

tożsamość narodowa wyrażałaby się głównie w treściach etnicznych i religijnych. Jednakże uzyskane wyniki nie sugerują ewolucji ku wyłącznie obywatelskiej tożsamości. Wspólnie posiadana kultura, występująca jako cecha określająca tożsamość narodową i europejską była najczęściej wymieniana przez badanych. Bycie uczestnikiem obydwu kultur jednocześnie, kultury narodowej i kultury europejskiej jest wyrazem przenikających się tożsamości. Tożsamość narodowa została przeniesiona na Europę, jako obszar bardziej różnorodny, ale nie sprzeczny z elementami tożsamości i kultury narodowej. Współcześnie w świadomości społeczeństw europejskich rozszerza się płaszczyzna wspólnoty o interesy polityczne i ekonomiczne.

Badania Int Une odbywały się w sytuacji względnej stabilności ekonomicznej Unii, w spokojnej sprzyjającej optymizmowi atmosferze. Badacze podsumowując refleksje dotyczące pro unijnych postaw społeczeństw stawiają pytania, na które odpowiedzi wymagają kolejnych badań. Czy opinie z lat 2007, 2008 byłyby dzisiaj podobne? Czy do przezwyciężenia obecnego kryzysu potrzebne są tożsamość europejska i zaufanie do instytucji unijnych? Pytania te wydają się szczególnie ważne w perspektywie umacniania stabilności politycznej i gospodarczej Europy.

Urszula Kurcewicz